IQRO JURNALI , IQRO JOURNAL, ИКРО ЖУРНАЛИ
ISSN:2181-4341| wordlyknowledge.uz/index.php/iqro
Volume 24. Issue 02. Noyabr ,2026

KUNDUZGI PARVARISHLASH MASKANLARI FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISHNING ILMIY VA METODIK ASOSLARI (FARG‘ONA VILOYATI MISOLIDA)

Abduvaliyeva Oxistaxon
Farg‘ona davlat universiteti Magistranti

ANNOTATSIYA
Ushbu maqolada Farg‘ona viloyatidagi kunduzgi parvarishlash maskanlari (reabilitatsiya va ijtimoiy moslashuv markazlari) faoliyatining joriy holati ilmiy va metodik jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqot davomida hududdagi ijtimoiy xizmatlar sifati, kadrlar salohiyati va me’yoriy-metodik ta’minot o‘rganilib, tizimni takomillashtirish bo‘yicha magistrantning shaxsiy xulosalari va amaliy tavsiyalari ilgari surilgan.

Kalit so‘zlar: kunduzgi parvarishlash, ijtimoiy reabilitatsiya, metodik asoslar, Farg‘ona viloyati, inklyuziv muhit, ijtimoiy moslashuv, kadrlar salohiyati.

KIRISH

O‘zbekiston Respublikasida ijtimoiy himoya tizimini transformatsiya qilish, aholining muhtoj qatlamlariga ko‘rsatilayotgan xizmatlar sifatini xalqaro standartlar darajasiga ko‘tarish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlariga aylandi. Ayniqsa, alohida ehtiyojli shaxslar, imkoniyati cheklangan bolalar va keksalar uchun mo‘ljallangan kunduzgi parvarishlash maskanlari (KPM) tarmog‘ini kengaytirish dolzarb vazifalardandir. Farg‘ona viloyati aholi zichligi va ijtimoiy-demografik ko‘rsatkichlari yuqori bo‘lgan hudud sifatida ushbu maskanlar faoliyatini ilmiy-metodik jihatdan to‘g‘ri tashkil etishni taqozo qiladi. Biroq, amaliyotda KPMlar faoliyatida yagona metodik tizimning mukammal emasligi, ixtisoslashgan dasturlarning yetishmasligi va kadrlar malakasi masalasi tizimli tadqiqotlarni talab etadi. Magistrlik dissertatsiyamiz doirasida olib borilayotgan ushbu tadqiqot mazkur bo‘shliqlarni to‘ldirishga qaratilgan.

METODOLOGIYA

Tadqiqot jarayonida Farg‘ona viloyatining Farg‘ona shahri, Marg‘ilon shahri va Oltiariq tumanidagi jami 6 ta kunduzgi parvarishlash va reabilitatsiya markazlarining faoliyati qiyosiy va statistik tahlil qilindi. Maskanlardagi metodik ta’minot darajasini baholash uchun muassasa rahbarlari va mutaxassislar (defektolog, psixolog, ijtimoiy xodimlar) o‘rtasida so‘rovnomalar o‘tkazildi. Xizmat sifatini aniqlash maqsadida ushbu markazlarga farzandlarini yoki yaqinlarini olib keluvchi 120 nafar fuqaro o‘rtasida anonim ijtimoiy so‘rov tashkil etildi. Shuningdek, rivojlangan davlatlarning (Germaniya va Janubiy Koreya) "Community-based care" (mahalliy hamjamiyatga asoslangan parvarish) modellari metodologik manba sifatida o‘rganildi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Olingan statistik ma’lumotlar va ilmiy tahlillar Farg‘ona viloyatidagi kunduzgi parvarishlash maskanlari faoliyatida bir qator tizimli va metodik muammolar mavjudligini ko‘rsatdi. Ilmiy jihatdan tasdiqlangan faktlar quyidagicha guruhlashtirildi:

1. Metodik ta’minotning yetishmasligi: O‘rganilgan muassasalarning 68 foizida reabilitatsiya va parvarishlash jarayonlari eskirgan metodik tavsiyalar asosida olib borilmoqda. Individual rivojlanish va adaptatsiya dasturlari (Individual Care Plans) xalqaro andozalarga mos kelmaydi.

2. Kadrlar yetishmovchiligi va malaka darajasi: KPM xodimlarining atigi 32 foizi ixtisoslashgan oliy ma’lumotga (ijtimoiy ish, maxsus pedagogika, defektologiya) ega. Qolgan xodimlarni qayta tayyorlash va metodik qurollantirish tizimi yo‘lga qo‘yilmagan.

3. Infratuzilma va sensor integratsiya: So‘rovnomada qatnashgan ota-onalarning 45 foizi markazlarda zamonaviy korreksion-pedagogik jihozlar, sensor xonalari hamda harakat tayanch a’zolari shikastlangan shaxslar uchun to‘liq inklyuziv sharoitlar yaratilmaganidan norozi.

Muhokama: Bugungi kunda KPMlar faqatgina "vaqtinchalik saqlash va nazorat qilish" funksiyasini bajarmoqda. Vaholanki, ilmiy yondashuvlarga ko‘ra, bu maskanlar subyektlarning jamiyatga integratsiyalashuvini ta’minlovchi faol ijtimoiy-pedagogik makon bo‘lishi lozim. Farg‘ona viloyatining urbanizatsiya va qishloq hududlari kesimidagi demografik farqlari maskanlar faoliyatini tabaqalashtirilgan metodika asosida tashkil etishni talab qiladi.

MAGISTRANTNING SHAXSIY XULOSALARI VA TAVSIYALARI

Olib borilgan tadqiqot natijalaridan kelib chiqib, Farg‘ona viloyatida kunduzgi parvarishlash maskanlari faoliyatini takomillashtirishning quyidagi ilmiy-metodik modellarini taklif etaman:

• "Oila-Maskan-Mahalla" zanjiri: Maskanlardagi parvarish va korreksiya ishlarini faqat muassasa ichida qoldirmasdan, oila a’zolariga ham uslubiy yordam ko‘rsatish orqali uy sharoitida davom ettirish metodikasini joriy etish lozim.

• Yagona raqamli metodik baza: Viloyat miqyosida KPM mutaxassislari uchun reabilitatsiya dasturlari, interaktiv metodik qo‘llanmalar va keys-stadi (case-study) materiallarini jamlagan yagona elektron platformani shakllantirish zarur.

• Kadrlar monitoringi: Farg‘ona jamoat salomatligi tibbiyot instituti hamda Farg‘ona davlat universiteti bilan hamkorlikda KPM xodimlari uchun qisqa muddatli, maqsadli va amaliyotga yo‘naltirilgan metodik malaka oshirish kurslarini tizimli yo‘lga qo‘yish lozim.

• Natijadorlikni baholash indikatorlari: Maskanlar faoliyati samaradorligini shunchaki qatnovchilar soni bilan emas, balki ijtimoiy moslashuv darajasi (mustaqil hayot ko‘nikmalarining shakllanganligi) dinamikasini o‘lchovchi ilmiy indikatorlar asosida baholash tizimiga o‘tish shart.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasining "Ijtimoiy xizmatlar va ijtimoiy yordam to‘g‘risida"gi Qonuni.

2. Mansurov X.A. Ijtimoiy reabilitatsiya muassasalari boshqaruvi. – Toshkent, 2023.

3. World Health Organization. Community-Based Rehabilitation: CBR Guidelines. – Geneva, 2010.